

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 22 april 1941 kl. 4 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om utredning och förslag rörande en statsunderstödd samhällstjänst för kvinnlig ungdom.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 66, av herr *Tamm m. fl.* hemställas, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om den lämpligaste formen för en statsunderstödd samhällstjänst för kvinnlig ungdom.

I motionen erinras om att vid 1939 års riksdag väcktes en motion i båda kamrarna angående utredning om en statsunderstödd frivillig samhällstjänst för kvinnlig ungdom. Motionen avslogs, men utvecklingen efter 1939 har enligt motionärernas mening ytterligare bestyrkt värdet av de åtgärder, som då påkallades. *Motionen.*

Sedan motionärerna framhållit att begreppet samhällstjänst, som ofta användes för de mest olikartade syften, borde begränsas till att avse vad som redan ligger i själva namnet, nämligen utförande av vissa tjänster eller vissa arbeten av värde för samhället, nämna de bland olika uppgifter, som den kvinnliga samhällstjänsten enligt 1939 års motion skulle kunna främja, företrädesvis fyra slag: 1) kvinnornas medverkan i försvaret, 2) tjänstgöring i enskilda hem, 3) tjänstgöring vid den frivilliga sociala hjälp- och skyddsverksamheten och 4) jordbruksarbete.

Beträffande det förstnämnda arbetsområdet anse motionärerna att vid en samorganisering av all kvinnlig samhällstjänst luftskyddstjänst och liknande försvarsarbete kunde inordnas under samhällstjänsten. I fråga om tjänstgöring i enskilda hem skulle det företrädesvis gälla att bringa hjälp till fattiga, barnrika familjer på landsbygden, exempelvis under hustruns sjukdom. Sådan tjänstgöring skulle icke få inkräkta på den verksamhet, som hemsystrar eller andra för ändamålet utbildade och anställda normalt ha att utföra; kommunal prövning av anmälan om hjälpbehov skulle därför äga rum. Beträffande tjänstgöring vid den frivilliga sociala hjälp- och skyddsverksamheten understryka motionärerna, att konkurrens med utbildad och kvalificerad arbetskraft icke heller på detta område borde förekomma. Rörande jordbruksarbete framhålla motionärerna, att det huvudsakligen skulle vara fråga om feriearbete under sommaren, då icke ringa behov av tillfällig kvinnlig arbetskraft under skörden visat sig vara för handen. Även härvidlag måste det genom kommunal prövning och med arbetsförmedlingen som mellanled tillses, att samhällstjänsten ej kolliderar med yrkesarbetarna.

Motionärerna anse att den påyrkade utredningen bör ske i anknytning till de organisationer, som redan verka på ifrågavarande område och som förskaffat sig praktiska erfarenheter.

Yttranden. Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från statens arbetsmarknads-kommission och de fyra stora partiernas kvinnoorganisationer.

Arbetsmarknadskommissionen har berett kommissionens sakkunniga för frågor rörande kvinnlig arbetskraft tillfälle att avgiva yttrande i ärendet och anför att det är påtagligt, att efter stormaktskrigets utbrott hösten 1939 såväl genom samhällets åtgöranden som till följd av initiativ från olika organisationers sida ett flertal anordningar kommit till stånd, intensifierats eller planlagts i syfte att mera effektivt utnyttja den kvinnliga ungdomens arbetskraft i samhällets tjänst.

Vad beträffar ungdomens medverkan inom försvaret synes densamma så långt förhållandena det medgivit till både art och omfattning vara klarlagd och de åtgärder rörande såväl organisation, utbildning som träning redan vidtagna eller planerade, som äro erforderliga för att ungdomens insats i ett farofyllt läge skall kunna bli av betydelse för vårt land. År 1939 utbildades exempelvis 83,000 kvinnor i luftskydd och 7,000 kvinnor deltog under år 1940 i frivillig luftbevakning. Enligt kommissionens mening synes icke någon anledning föreligga att utbryta den kvinnliga ungdomens medverkan inom försvaret ur dess naturliga sammanhang och inordna densamma under den föreslagna samhällstjänsten.

Kommissionen erinrar vidare om att genom tjänstepliktslagens antagande stora möjligheter lagts i samhällets hand att vid förefallande behov disponera över den arbetskraft, som finnes i landet.

Beträffande stadsungdomens frivilliga arbetsinsats inom jordbruket erinrar arbetsmarknadskommissionen om den försöksverksamhet, som inleddes år 1939, då ett flertal jordbruksläger anordnades dels av hushållningssällskapen, dels av Riksförbundet kvinnlig samhällstjänst. I jordbruksläger deltog sommaren 1940 unga kvinnor till ett antal av minst 2,400. Omkring 4,000 ungdomer placerades genom arbetsförmedlingarna hos enskilda jordbrukare. Ett fortsatt understöd av sådan verksamhet synes vara det bästa sättet att allt framgent befrämja densamma. Det synes kommissionen vara i lika hög grad angeläget att bereda den manliga som den kvinnliga stadsungdomen tillfälle att deltaga i arbetet på landet.

Verksamheten att lätta lantbrukshushållningens arbetsbörda — vilken fråga även lantbruksskolorna ägnat uppmärksamhet — anser kommissionen böra kunna utveckla sig utan statsmakternas ytterligare ingripande. Det sociala problemet angående husmoderssemester och hjälp under husmoderns sjukdom sammanhänger återigen med frågan om hemhjälpsverksamhetens organiserande och stödjande, varom 1939 års riksdag hos Kungl. Maj:t begärde en allsidig utredning.

Vad angår arbetsuppgifter för kvinnlig ungdom inom den sociala hjälp- och skyddsverksamheten anser kommissionen att deltagande i sådan verksamhet ej bör ske med mindre tillbörlig hänsyn ägnas frågan om formerna för denna verksam-

hets bedrivande överhuvudtaget. Praktikantplatser inom detta område böra i första hand förbehållas den ungdom, som ämnar söka utbildning för sociala yrken.

Sammanfattningsvis framhåller arbetsmarknadskommissionen att de i motionen framförda önskemålen, i den mån de anses böra påkalla omedelbara åtgärder från samhällets sida, redan vunnit beaktande, varför kommissionen icke anser sig kunna tillstyrka motionen.

Kommissionen har fått Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa inventering och registrering av den personal, som tagits i anspråk för beredskapsåtgärder av olika slag.

Högerns Centrala Kvinnoråd återger i sitt yttrande i huvudsak vad rådet framhöll i sitt tillstyrkande yttrande över motionen i samma ämne år 1939 och tillägger att den senaste tidens händelser ytterligare aktualiserat kravet på en kvinnlig samhällstjänst.

Även *Folkpartiets Kvinnoförbund* hänvisar till sitt tillstyrkande yttrande år 1939 över den då väckta motionen i ärendet och vitsordar att de omfattande försök till kvinnlig beredskaps- och samhällstjänst, som under åren 1939—1940 bedrivits av bl. a. Kvinnoföreningarnas Beredskapskommitté, på flera håll visat sig vara av värde, särskilt vid skördearbete och arbete inom jordbruket i övrigt. Förbundet vill därför icke motsätta sig en utredning i motionens syfte men betonar att samhällstjänsten bör vara frivillig.

Svenska Landsbygdens Kvinnoförbund anför att den i motionen berörda angelägenheten kan tillgodoses utan statsmakternas stöd och avstyrker därför den begärda utredningen.

Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund hänvisar likaledes till sitt yttrande år 1939 i förevarande ärende, vilket gick ut på avstyrkande av den då begärda utredningen, och framhåller i huvudsak följande: Beträffande försvarsberedskapen har under de senaste två åren en livlig verksamhet bedrivits av olika organisationer var för sig och genom Kvinnoföreningarnas Beredskapskommitté; vidare har tjänstepliktslagen skapat möjligheter för samhället att, om läget gör det nödvändigt, disponera över all tillgänglig arbetskraft. Frågan om hjälp åt arbetstyngda husmödrar har två aspekter, en mera arbetsmarknadsbetonad och en social. Den förra har arbetsmarknadskommissionen — som tillkommit efter 1939 — tagit om hand och rörande den senare har 1939 års riksdag begärt en allsidig utredning. Beträffande den sociala hjälp- och skyddsverksamheten är det angeläget att praktikantplatser reserveras för den ungdom, som valt socialvården som yrke. I fråga om frivilligt jordbruksarbete har under de senare åren en livlig verksamhet bedrivits från olika organisationers sida, men spørsmålet om tillgodoseende av jordbrukets behov av arbetskraft synes f. ö. vara ett arbetsmarknadsproblem, med vilket man bör handskas försiktigt. Förbundet anser att inom de olika områden, inom vilka en kvinnlig samhällstjänst skulle bedriva verksamhet, insatser och initiativ redan gjorts på många olika sätt, varför åtminstone för närvarande skäl saknas för den av motionärerna föreslagna utredningen.

Utskottet.

Samhällstjänstens idé har under de senare åren slagit igenom i vårt land. Lagstiftningen om allmän tjänsteplikt är ett uttryck därför och likaså den omfattande frivilliga samhällstjänstverksamhet, som olika organisationer upptagit. Vad speciellt gäller kvinnornas samhällstjänst har bl. a. Kvinnoföreningarnas Beredskapskommitté, med förgreningar i alla delar av landet, varit mycket verksam. Den frivilliga samhällstjänsten — icke minst från den kvinnliga ungdomens sida — har redan utvecklats och vunnit god omfattning. Som framgår av arbetsmarknadskommissionens yttrande föreligga också möjligheter att genom samhälleliga organ stödja denna verksamhet och enligt av utskottet inhämtade upplysningar torde hädanefter regelmässiga bidrag till samhällstjänstverksamhet, anordnad jämväl av olika frivilliga organisationer, under hushållningssällskapens överinseende, komma att utanordnas av arbetsmarknadskommissionen. Den frångående rikt igångsatta försöksverksamheten kan, under medverkan av offentliga organ och frivilliga organisationer, alltså ytterligare utvecklas, och då därtill kommer att arbetsmarknadskommissionen enligt Kungl. Maj:ts uppdrag är sysselsatt med uppgiften att verkställa inventering och registrering av den personal, som tagits i anspråk för beredskapsåtgärder av olika slag, synas de önskemål, som framförts i motionen, redan vara i det väsentliga beaktade och den påyrkade särskilda utredningen icke erforderlig.

Vad gäller den viktiga sociala frågan om underlättande för husmödrar att erhålla hjälp vid sjukdom och att komma i åtnjutande av semester, vill utskottet understryka angelägenheten av att den av riksdagen år 1939 begärda allsidiga utredningen av spørsmålet om hemhjälpsverksamhetens organiserande och stödjande snarast måtte komma till stånd.

Med vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 april 1941.

På utskottets vägnar:

KARL AUG. JOHANSON.

Närvarande: herrar *Karl Aug. Johanson, Wistrand, Härdin, Herman Ericsson, I. Persson, Leander, Bodin och Lindblom.*